

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a în lăintulu monarhiei pe 1 anu întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. s'au 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'au 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie s'au linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usoru prin assemnatiunile postei statului, adreseate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiu.

Nr. 79.

Sibiu, 30/12 Octobre 1878.

Anulu I.

Studiu relativu la economi'a nationale si la istori'a civilisatiunei in Transilvani'a.

(Urmare.)

Imperatul Iosifu II neindestulatu cu conscriptiunea din 1771, decretu in 1786 una noua, care se executa cu mai multa precisiune si aceea fu uata oresicumu ca normativu pana pe la anulu 1829—31, candu sub imperatul Franciscu I se ncerca a conscrie din nou populatiunea, esira inse ceu. Intre 1835 et 39 sub Ferdinandu I. autoritatile municipali fusera erasi obligate a conscrie pe locuitori; numeratur'a inse esi ca si in alti ani, plina de erori asia, in catu directiunea cancelariei le statistica dela Vien'a abia in anulu 1843 fu in stare de a fixa numerulu totale alu locuitoriloru Transilvaniei la sum'a de 2,118.578 era in anulu 1846 la 2,193.944 suflete.

Am petrecutu inadinsu mai multu la acestea nefericite incercari de preste unu secolu spre a scoate la lumina celu pucinu simpl'a cifra totala autentica a locuitoriloru unei tieri relative mici, cum este Transilvani'a. Barbatii competenti voru sci se combine de aci reutatile immense pe care le voru fi intempnatu auctoritatile statului la detaliurile statistice. Si totusi nu este nici-o tiara in Europ'a, unde necesitatea informatiuniloru statistice, clare si exacte, se fia simtita mai profundu ca in Transilvani'a. Trei nationalitati principali, siette confessiuni religiose, urme nenumarate de privilegii cele mai estravagante, atatea graduri de cultura si civilisatiuni, diversitatea cea apriga a caracterelor nationali, mai multe legi feudali conservate de rigore pana in dio'a de astadi, relatiunile politice, legislative, national-economice catra Ungari'a, starea agriculturii, industriei, comerului, starea instructiunei publice si alte inpregiurari nenumarate ceru in modu imperiosu, ca tiara acesta se fia studiata in tote ramurile definite si classificate de sciinti'a moderna a statistice.

Dupa pacificarea tierii in urmarea catastrofeloru sangerose din 1848/9 gubernulu militar si civile voindu a se folosi de ocaziune pre catu durase rigorea legii martiale proclamata preste totu, prin ordonanti'a sa din 2 Aprile 1850*) luà dis-

*) A se vede Buletinulu legiloru din anulu 1850 fasc. V Nr. 26.

positiuni stricte pentru catagrafia noua, in care se se coprinde nu numai numerulu omeniloru dupa sexu, nationalitate, religiune, starea sociale si etatea fiacaruia, ci si numerulu locuientiloru omenesci la care se mai adaosera doue rubrici pentru conscriptiunea cailoru si a vitelor cornute. Cu executarea conscriptiunei fusera insarcinati oficiari din armat'a de linia, caroru functionarii politici era obligati a le fi de totu ajutoriulu. Dara si acesta conscriptiune a intempnatu mari greutati, totu de natur'a celoru vechi, memorate mai susu; ea inse s'a terminatu in acelasu anu, prin urmare multu mai curendu ca in trecutu. Resultatulu acelu recensementu fu, ca in 1850/1 se aflara in Transilvani'a numai 2,074.202 suflete. Tota lumea vedea, ca acesta cifra nu pote se fia exacta, precum nici nu a fostu in adeveru. Amu vediatu mai susu, ca in anulu 1846 numerulu locuitoriloru Transilvaniei fusese evaluatu la 2,193.944 suflete. Crescerea populatiunei preste anu se ia in acesta provincia numai cu cate 1%; dara si numai cu atata in alti 4 ani numerulu locuitoriloru trebuia se fia ajunsu pana in 1850 la 2,281.000, prin urmare cu 206.000 mai multi de catu au esitu din acelu recensementu. La acesta mare diferentia s'a observatu, ca in anii 1848/9 aru fi peritu forte multi omeni in bellulu civile si ca alti pe atati aru fi migratu in Romani'a. Diferentia inse nici asia nu se pote concilia. Gubernulu militar investigase de repetite-ori prin organele sale dupa tote casurile de morte violenta din acei ani; dara din aceea cercetari au esitu numai numerulu de 6112 persoane omorite prin crudelitate, si adeca 5405 romani spendiurati, inpuscati, taiati, aruncati in focu seu innecati in riuri de catra magiari, 304 magiari macelati de romani, 310 sasi ucisi totu de magiari si 93 persoane de alte nationalitati.*) Gubernulu deschisese rubrici chiaru si dupa sexu si etate, din care se vede, ca aru fi peritu prin morte violenta 5680 barbati, 363 femei (cele mai multe romane) si 69 prunci. Acestea cifre sunt autentice, dara cu multu mai mici decatu au fostu in acei ani efectivele perderi in vietii omenesci, mai alesu candu

*) Acestea cifre sunt mai mari decatu cele publicate la anulu 1851 in Monitorulu ofic. „Wiener Zeitung“; cauza e, ca ele mai tardiu s'au integritu prin cercetari noue. Vedi E. A. Bielz Handbuch der Landeskunde. Siebenbürgen, Hermannstadt 1857 la pag. 149.

vomu lua in consideratiune, ca in tote casurile in care s'au datu focu, anume la patru orasie, la vreo 40 de sate si la multe resiedentie de a le domniloru feudali, multime mare de persoane au arsu, ori s'au inmormontatu sub ruine, adesea familii intregi; altii erasi ucisi cu sutele s'au aruncati in gropi comune, fora ca se se fia mai potutu afla, cati si cine au fostu. Dintre insurgentii magiari au peritu cateva mii in bataliile avute cu trupele regulate, era altii cu romanii din muntii apuseni. Dupa pacificatiune a mai urmatu si cumplit'a bola typhus de spitale, care erasi a seceratu multime de omeni. Tote acestea perderi inse nici pe departe n'au potutu ajunge la diferentia de 206.000. In totu casulu perderile in vietii omenesci din Transilvani'a in epoc'a revolutiunei unguresci nu au potutu se fia mai mari ca de cincideci de mii, in care numeru s'aru coprinde si ostasii din trupele regulate, cadiuti in batalii, seu morti in spitale. Remane dara se inchiaiemu ca nici recensementulu din a. 1850/1 nu a fostu exactu, ca-ci poporul a celatu pre catu a potutu numerulu membriloru familiei, de frica impositeloru si a recrutatoru, care odinora se facea cu funea.

In anii urmatori auctoritatile tierii luara mesuri spre a corege multe erori, la care au fostu ajutate si de catra unele cleruri bisericesci, care in Transilvani'a mai porta pana in dio'a de astadi registrele civili de baptisati, morti si cununati; apoi adaogendu 1% pe fia-care anu, in 1855 scosera cifra totale de 2,276.093 locuitori.

In a. 1857 se efectuà unu nou recensementu, din care esi numerulu de 2,176.797. De atunci acea cifra fu considerata ca normale si autentica, la care se adaogea pe fia-care anu cate 1%. Ea se alterase in a. 1861 numai intru atata, ca barbatiloru de statu din Ungari'a lea succesu a mi-diului la curtea imperiale, ca 4 districte Zarandu, Crasna, Solnocu, Cetate-de Petra cu 250.000 locuitori rupendu-se de catra Transilvani'a, se fia incorporate la Ungari'a, dupa care apoi numerulu locuitoriloru acestei tieri scadiu pe anulu 1862 la 2.038,235.*) Dara dela 1876 incece acelorasi barbati de statu le casiuà, ca cu ocaziunea unei

*) A se vede: Statistisches Jahrbuch der österreichischen Monarchie für das Jahr 1863. Wien 1864 la pag. 9.

Foisiór'a „Observatoriului“.

O partia de siach.

(2. Continuare.)

Incarceratul tresari, ca si candu ar fi atinsu unu sierpe, dara reculegendu-se iute duse: „Mai antaiu trebuie se terminu joculu.“ — „Impossibilu,“ response Calavarez. — „Possibilu, ori ne-possibilu, eu trebuie se vedu, cum finesce joculu? . . . ilu facu inca mat. Da-mi pace . . . poftesce, Ruy Lopez!“ — „Este impossibilu“ repeti gadele. — Au trecutu cele trei ore? — tocmai in minutulu acesta. Regele pretinde supunere.“

Servitorii lui Calavarez, cari pana aci steteau radiemati pe sabilu loru, la semnalulu acesta, se indreptara spre duce.

Ducele siedeà cu spatele catra parete, aprupe de ferestra; de Calavarez ilu despartia numai mes'a. Ducele se scula si duse cu voce mandatore:

„Eu trebuie se terminu joculu, dupa acea, dispune de capulu meu, pana atunci inse, vreu se fiu neconturbatu — mai ceru o jumetate de ora . . . trebuie se acceptati.“

„Duce“, response Calavarez, „ori catu de mare veneratiune am catra dta, si de si bucurosu asiu face pe placerea dtale, . . . dar nu potu . . . ca-ci nu zace in poterea mea. Amenarea nu o asiu plati cu unu pretiu mai micu, decatu cu vietii'a mea.“

Don Guzman se infuria; apoi, tragundu-si tote inelele din degete, si desfacendu-si agrafele de diamantu, arunca gadelu tote juvaerele si duse liniscitu: „Se jucamu, Ruy Lopez!“

Juvaerele se rostogoleau pe podile, dar nime nu se plecà se le radice. Gadii priveu unulu la altulu in marmuriti.

„Ordinele, ce am primitu, sunt severe,“ striga Calavarez hotaritu: „Veti iertà, nobile duce, deca vomu intrebuintii fortia. Nu-mi remane alta. Comandele regelui si legile imperiului trebuiescu indeplinite. Ra-

dicati-ve si nu ve petreceti minutele din urma cu resistentia, care nu ve ajuta nimicu. Domnule Episcopo, vorbesce dta catra duce! Indemnati-lu se se supuna sortii!“

Responsulu preotului fu precisu si hotaritoriu. Elu luà secura de pe blocu si radicandu-o de asupra capului, duse: „Indereptu! indereptu! pe D-dieu, ducele trebuie se termine joculu!“

La acesta demonstratiune neacceptata din partea Episcopului gadele se trase inapoi ametiandu in catu era pe aci se cada preste servitori, cari voiau se se rapediésca cu sabiele scose asupra condamnatului, candu de odata, Ruy Lopez, ce se parea schimbatu intr'unu gigante, tranti odata scaunulu seu de stejariu de pamentu si amenintià: „Antaiulu dintre voi, care va trece acesta granitia pusa de biserica, cu morte va muri! Curagiu, nobile duce! Numai trei scelerati sunt aici. Duce, dorinti'a ultima a dtale se va implini, de mi-asiu pune chiaru si vietii'a. Ear voi, blastematoru, vai voue! Vai de acela, care va cutezà se puna man'a pe Episcopulu bisericii sale. Blastematu se fia in eternu! Pe lumea acesta va fi scosu dintre crestini spre a deveni in ceea-lalta unu demonu latatoru. Sabilu in teca! Respectu inaintea unsului Domnului!“

Ruy Lopez mai continuà catu-va tempu intr'unu jargonu spaniolu si latinu cu blastemuri si amenintiari de escomunicare, unu midiulocu acesta, care pe atunci nici odata nu remanea fara effectu asupra poporului.

Procedur'a acesta a avutu resultatu la momentu, ca-ci cei amenintiati steteau nemisicati si taceau, era Calavarez isi cugetà, ca a omori unu Episcopu fora ordinu specialu din partea regelui, ilu pote expune la mare pericolu in lumea acesta, abstragendu de ceea-lalta.

„Me voi duce la Maiest. Sa,“ duse elu in fine.

„La satana,“ adaoase Episcopulu observandu totu tienti'a amenintatore de pana acuma.

Gadele nu scia, ce se face. De se ducea cu o astfelu de noutate la Filipu, care lu-accepta cu capulu tradatoriului, se expunea numai maniei densului. Ar fi intrebuintiatu forti'a, daru nu era siguru de invingere,

ca-ci poterile lui Ruy Lopez nu erau de disconsideratu, si-apoi, cine scie, furi'a si desperarea ce n'ar fi potutu face din ducele care pe langa aceea mai era si forte indemanaticu. — Se decise deci pentru ceea-ce i-se paru mai intieptu, adeca: se ascepte.

„Duce, imi dati parol'a de onore, ca joculu nu va tienea mai multu, ca o jumetate de ora?“ intrebà elu.

„Te assiguru, pe parol'a mea de onore!“

„Bine, asia-daru jucati mai departe!“

Dupa-ce se inchiaia pace in modulu acesta, jucatorii isi ocupara locurile si continuara joculu. Calavarez, carele inca era jucatoriu de siach, simtia, fora voia, escitandu-i-se interesulu prin trasaturile pe care le faceau ei, in tempu ce privirile servitoriloru erau indreptate asupra ducelui, ca si candu ar fi voitu se dica: Tte si joculu teu in curendu i se va pune capetu.

Don Guzman isi preambla privirile dealungulu camerei si duse apoi cu unu tonu rece:

„Inca nici odata in vietii'a mea n'am jucat intr'o societate atatu de nobila, . . . acuma, celu pucinu, voi avea martori, deca voiu invinge pe Don Lopez.“

Cu unu zimbetu pe budie se reintorse elu era la jocu, inse acelu zimbetu era amar, ca si candu ar fi despretiuitu triumfulu, pe care l'a castigatu asupra gadiloru sei.

Episcopulu nu lasa cod'a securei din mana si murmurà in sine:

„Deca asiu fi numai siguru, ca asiu poté scapà din acesta vizuina de tigri, nu m'asiu cugetà multu pentru de a frange gutulu la acesti trei.“

3. Descoperirea. Cele trei ore trecura in camer'a captivului cu joculu, mai iute de catu in sal'a regelui. Monarchulu jucà cu favoritulu seu, Don Ramirez de Biscaya, in tempu ce Grandii, prin legile etichetei condamnatu a stà, erau aprupe se cada de obosela. Totusi, sub nici o conditiune, nu le era permis a se departa.

Don Tarrasez stà nemisicatu cu ochii pe jumetate inchisi, semenandu cu o statua de bronzu, care se vedu

rotundiri parțiale de municipii și de cercuri electorale, aceleași districte se se alature din nou la Transilvania. Din această cauză, și spre a evita o confuziune și mai mare decât s'a produs până acum prin atâtea sisteme nefericite, me tînu de împărțirea veche a țării și iau de temelie la ultimele mele deducțiuni totu numai cifră stabilită în anul 1857 de 2,176.797 locuitori, la care se pôte adăuga câte 1% pe fiecare an, pentru că se se cunoscă numărul aproximativ.

S'a făcutu cu adevăratu în 1 Ianuarie 1870 unu nou recensamentu preste statulu întregu, prin urmăre și în Transilvania; dară spre a se crătia speșele înpreunate firesce cu o mesură că această de mare înportanță, legislativă și guvernulu decideră că conscripțiunea se fia executată prin consiliarii (representanții) fiacare comune, era naționalitatea locuitorilor se nu fia luată în nici-o considerațiune, ci numai confesiunea religioasă. Toti căți știu din experiență, în ce modu și prin ce individi se esecută în comune operațiuni de acestea, voru ști totu-odată, ce valoare se dea catagrafiei ungurești din a. 1870. De altmăntea numărulu locuitorilor Transilvaniei în acelu anu a esitu la 2,361.268 suflete, în care numeru se coprinde și locuitorii susu numitelor 4 districte de 252.161.

(Va urma.)

Câteva obiecțiuni fugitive.

Raru, foarte raru ni se întempla se întalnimu în colonele diarelor de dincolo de Carpații transilvani vreun articolu, care se se ocupe de noi și de situațiunea noastră politică și socială. Constatandu această, nu avemu nici decum intențiunea de a face vre o imputare pressei de dincolo său a o acuză de indiferențism față de noi. Cunoștemu prea bine motivele, care fratiloru noștri de dincolo le înpună o rezervă, cătu se pôte mai diplomatică și o atitudine cătu se pôte mai plină de tactu politicu în discușiunea cesțiunei națiunii romane din Transilvania. Pentru că o cunoștemu o și întielegem și o aprobam, sperandu, că va sosi vreodată și pentru noi tempulu în care se nu fimu asă de streini și indiferenți unii de alții precum suntemu condamnați a fi acumă. Cu atătu mai placută ne este surprinderea, candu audim vorbinduse și de noi. Amu gustatu această bucuria în tempulu din urmă, vedindu publicanduse o serie de articole relative la noi romani transilvani în colonele „Romani liberă“. Acele articole, care ne pară iesite din penă a unui cunoscutu romanu „espatriatu nu de bună voia“ cuprinde multe apretieri judiciose și nimerite, care aru merita se fia cunoscute și de cătra publiculu nostru. Dară din nefericire legea de presă de care ne bucuram, său mai bine disu ne instristamă nu ne permite a le produce, nici chiaru în estras. Marginindune deci a ne esprime multumirile noastre confratiloru dela „Romani liberă“ pentru interesulu ce ni-lu pörta, nu ne potemu reținea a nu face autorulu acelor articole öresicari reflecșiuni din partene, pe

că ornamentu în hale gothice. Junele Ossun'a obositu de mörte și intristatu se radiemă de o colona de marmore.

Regele Filipu se radica, se preambă prin sala cu pasi iuti, din candu în candu stă în locu și ascultă, öre nu se aude vr'unu scomotu îndepărtatu? Acusi se öprea înainte cronometrulu de nesipu, că și candu privirea-i impacientă ar fi vrutu se grabesca caderea nesipulu, acusi ingenunchia înainte icönei santei Vergure, ce se află pe unu piedestal de porfiru, adusu aici din ruinele Alhambrei; ingenunchia și rogă pe sant'a Vergura a i-iertă fap'ta sangerösa, ce o comite în minutulu acesta.

În castelulu lui Filipu eră tacere, că în palatulu lui Azrael, angerulu mörții, din cauză, că nime nice chiar cei mai de frunte, nu cutezau se vorbesca fara permissiunea Domnitorulu.

În fine se scurse ultimulu graunte de nesipu din cele trei öre lungi și regele esclama cu o bucuria triumfatöre:

„Acumă a sositu ör'a tradatorulu!“ Unu murmuru îndăditu se aude în tötă adunarea.

„Tempulu a trecut“, continuă Filipu, „și cu elu, Conte de Biscaya, a încetat d'a tra își inamiculu dtale; elu a cădiutu, întocma cum cadu fruniele maslinulu în ventu.“

„Inamiculu meu, Sire?“ întrebă Don Ramirez cu unu tonu de mirare prefăcutu.

„Da, Conte,“ respuse Filipu. Nu eră Don Guzman rivalulu dtale în amorulu frumösei Donna Estella, și-apoi, rivalii potu fi amici? Pe legea mea, de și în consiliu n'am amintitu nici-odată, totuși mi-am datu parol'a de onöre că — Donna Estella va fia dtale, frumseti'a și tötă averile ei! — Conte, deca vreodată vei aude vorbinduse de ingrătitudinea regiloru, vei puté spune, că Filipu II nu si-a uitatu de amiculu seu personalu și alu patriei, de amiculu, care a descoperitu conspiratiunea lui Guzman și planurile tradatöre, ce le avea cu Francia.“

(Va urmă.)

care speramă că le va aproba și densulu. Se ne permite deci a i spune, că este prea pessimistu, prea zugrăveste negru pe negru și prea ne face judecătă în modu sumaru. Firește, densulu care respira aerulu liberu alu Romaniiei independente și se bucură de cea mai completă libertate a cugetării și a cuvintulu simte cu atătu mai intensiv contrastulu ce esiste între starea noastră și a unui poporu liberu în tötă puterea cuvintulu. Dară tocmai această înpregiurare ilu rapeste prea departe, asă că nu află nimicu bunu, nimicu sanetosu, nu este multumitu cu nemicu și condamnă pe toti și pe tötă fara nici o esceptiune. Ce este dreptu, ecșistenti'a acelor rele și pecate pe care autorulu articoleloru menționate le constată în modu atătu de drasticu, nu pôte fi negată, dară ele nu sunt incurabile și prin urmăre nu trebuie se desperamă. Esistinti'a și naționalitatea elementulu romanu din monarhi'a austro-ungară este amenințată din partea adversariulu secolaru, acțiunea politică a națiunii romane este paralizată prin interese egoistice și meschine și mai multu încă prin nedemnele și condamnabilele frecări și rivalități confessionale nutrită în modu forțiatu și artificiosu, atătu dintr'o parte cătu și din alta, dară cu tötă acestea, noi nu desperamă și nu ne este permisă a ne îndoi de vitalitatea elementulu romanu și de viitorulu națiunii romane. Acestea nu le dicem pentru că döră amu suferi de morbulu unui optimismu miopu, care este totu asă de periculosu ca și acela alu pessimismulu, ci pentru că avemu speranță în D-dieu, pentru că comptamă pe grati'a M. S. a imperatulu Franciscu Iosifu I și pentru că suntemu pe deplin convinsi, că în fine vomu învinge în lupt'a pentru dreptu, la care amu fostu provocati prin adversarii noștri secolari. A pretinde dela noi și dela presă noastră că se parăsca atitudinea ei defensivă și de așteptare și se adopte o tactică ofensivă, ar fia în înpregiurarile actuale o politică gresită, aventuriösă și nerăționabilă, care ar compromite totulu. Acesta este punctulu în care diferim în modu esențialu de parerile autorulu acelor articole, care se pară a fia uitatu excepțională pozițiune în care ne aflamă actualmente noi romani de dincoace și ca sasii, cari atătu din punctu de vedere materialu, cătu și intelectualu sunt cu multu mai bine situați ca noi, totuși nu au făcutu și nu potu face aceea ce pretinde autorulu articoleloru din „Romani liberă“ dela noi. Ce au potutu face ungurii subtu absolutismu? Și ce au potutu face cehii subtu absolutismulu dualisticu? Totu aceea ce au făcutu și facu și romani dela 1866 încöce. Ei au perseveratu în resistinti'a loră passivă, până candu corön'a din propria ei inițiativă le au împlinitu cererile și dorințele loră. Noi romani, cari prin introducerea sistemulu dualisticu am fostu contumaciați înpreună cu celelalte naționalități negermane și nemăgiare, așteptamă öra, care nu mai este departe, în care vomu reclama și noi drepturile noastre escămotate, nu dela adversarii noștri, ci dela corönă, care este și trebuie se fia deposidarulu și apertorulu tuturor drepturiloru naționale și autonome în puterea sancțiunii pragmatice și a măsimei dinastiei care sună: „Viribus unitis.“ Le vomu reclama și ni se voru dă, pentru că vomu se trainu. Vomu reclama și vomu apela dela „reul informatulu imperatu la mai bine informatulu“ și nu ne îndoiim, că vocea națiunii romane va fia audită.

Încătu privesce înputarea ce ni se face în speciale noue, că în locu se paradamă cu fraze mari și late de naționalitate patrie etc. ne ocupamă cu „economi'a politică mai înaltă,“ apoi n'avemă alta de disu, decătu că în înpregiurarile actuale credemă a face unu serviciu cu multu mai reale națiunii noastre prin publicarea acelor articoli economici, decătu deca ne amu totu boc și ne amu totu plange. Noi n'avemă carti economice, n'avemă facultati cu catedre speciale și nici conferințele „Ateneulu“ din Bucuresci, că se ne potemu instrui și studi'a materiile economiei politice, ci și această cade örași în sarcin'a diaristice. Cunoșcendu lipsă noastră totală de instrucțiune politică superiöră, n'are dreptu și nici cuvintu d-lu autoru din „Romani liberă“ a ne înputa, deca ne ocupamă într'unu diaru politicu, din candu în candu și cu cesțiuni economice și cu acele ale instrucțiunii, care singuru ele au remasă mai puțin neofensive în diaristică noastră inabusită, care este totu-odată și literatură noastră în aceste tempuri de eclipsă politică pentru națiunea română.

Se fimu severi în criticele noastre, dară și drepti și această numai atuncea potemu fia, candu purtandu comptu de situațiunea romaniloru din Transilvania, nu vomu pretinde dela ei aceea ce trece preste puterile loră actuale. Se nu uitamă, că națiunea română de și este unu poporu vechiu, dară că

individualitate națională ea de abea de 30 ar încöce este recunoscută și că prin urmăre este națiune jună, care până se ajungă la același grad de maturitate politică pe care se află alte națiuni mai trebuie se trecă încă prin multe stadii al desvoltării sale individuale. Candu cineva se află în lupt'a de esistintiă, pieptu la pieptu cu acela care iö disputa și vöieste se iö reice, n'are temp se-si lege tötă ranele și contuziunile din care san geredia și care ilu döre. Această o face după c va învinge pe adversaru și se va termina lupt'a.

Acestea sunt reflecșiunile pe care amu aflatu de cuvintiă a le face la loculu acesta, pentru ce se probamă, că ne cunoșcemă atătu pozițiunea cătu și misiunea noastră și că nu suntemu indiferenți față de cele ce se dicu și scriu despre noi. A ști ce vomu și cum o vomu este pentru noi lucrulu principalu. Deca tempulu realizării dorințelor și aspirațiuniloru noastre naționale încă n'ă sositu, această nu este vină noastră și prin urmăre nu ni se pôte înputa, precum nu ni se pôte dice, că noi suntemu de vină, că Dunarea curge dela vestu spre estu și nu vice versa. Camilü.

Revista politică.

Asemenea generalulu rusescu Paskewici, care în 13 Augustu 1849 după lupt'a decisivă dela Világos cu insurgenții ungurești au tramis imperatulu Nicolae renumită depesie: „Ungari'a jace la piciorle Majestății Tale“ asă și generalulu Philippovici după caderea Zworniculu și a Visiegradulu ar fia potutu telegrafa la Vien'a că: Bosni'a se află la piciorle imperatulu Austriei. Această celu puțin o afirmă organele oficiöse, de și cele opoziționale sustienă din contra, că până candu nu va fia intratu armat'a austriacă și în pasialiculu Novi-Bazar și nu va fia ocupatu și acele enclave, care se află încă neocupate între liniile strategice pe care au înaintatu armat'a de ocupațiune, Bosni'a nu se pôte considera că pe deplină pacificată. Viitorulu celu mai de aproape ne va arată, care din cele două parti are dreptate.

Într'aceea guvernulu turcescu refusandu în modu definitivu încheierea unei convențiuni cu Austri'a, au adresatu o notă circulară către puterile care au subscrisu tractatulu dela Berlinu, prin care protestedia în contra invasiunii austriace, denunția Europei crudimi și atrocități comise din partea armatei de ocupațiune. Până se sosescă respunsulu puteriloru, Turci'a concentră la fruntariile sale spre Bosni'a o armată de 150.000 trupe regulate, acarei comandă o va încredințată, precum se dice, renumitulu erou dela Plevna Osman Pasiă. Ambasadorulu extraordinaru alu Turciei Karateodori Pasiă, care a fostu tramis la Vien'a că se încheie atatu de multu dorită convențiune austro-turcescă, după ce au negociatulu fara că se obțina rezultatele așteptate și dorite a fostu rechematu din partea guvernulu seu și a si plecatu din Vien'a. Această se pôte considera, că o ruptură diplomatică între Austri'a și Turci'a, acarei sfirsitu pôte se fia declaratiunea de resbelu. Între astfelu de înpregiurări se cere multă naivitate, pentru că cineva se pöta da credimentu acelor sciri oficiöse și semi-oficiöse, care vorbescu despre o demobilizare a unei parti din armată de ocupare.

Cum se pôte aștepta öre acumă o demobilizare, candu pacificarea, precum vediamă din scirea adusă despre lupt'a sangerösă de pe înaltimile dela Peci în Bosni'a de vestu, încă nu este terminată, candu armat'a austriacă trebuie se se accepte în totu momentulu la atacuri și stratageme neprevădute și bine inscenate din partea insurgențiloru, care i amenință liniile de retragere și aprovizantare, candu Turci'a concentră o armată numerosă la fruntariile sale și protestedia în contra invaziunii austriace, candu guvernulu rusescu în locu se-si retrăga armatele din Rumeli'a ostică și din Bulgari'a din contra le înmultieste, le concentră, le pune subtu comandă renumitulu și abilulu generalu Totleben, se geredia că aliatulu și protectorulu celu mai sinceru alu Turciei și candu în fine declara prin ministrulu seu resiedinte din Belgradu d. Persiani că: trupele rusesci voru remanea în Rumeli'a și Bulgari'a, până candu se voru emancipa totii bulgarii, pe cari Rusii'a nu îi pôte lasa se fia masacrați și până candu trupele austriace nu voru evacua Bosni'a și Hertiegovin'a, pentru că anesarea acestor provincii din partea Austro-Ungariei ar constitui o violare flagrăntă a tractatulu din Berlinu. Luandu în considerațiune aceste momente grave, a mai crede într'o demobilizare ar însemna a se amăgi cu visuri copilaresci. Nu, comitele Andrassy, care au esoperatu mandatulu euro-

pénu de ocupare, trebuie se primésca si tóte consecințele lui funeste, pentru ca blestemul unei fapte rele si neprecugetate este: ca crescându ea nasce alte rele si mai mari. Acuma, candu onórea monarchiei si prestigiul armelor sale este angajat intr'unu modu asia de inaintatu, a demobiliza ar fi identicu cu o capitulare umilitóre ca cea dela Sedan, acarei consecinței aru pune in cestiune chiaru existința monarchiei, autoritatea si prestigiul dinastiei absburgice.

Semnatura situatiunii interne a monarchiei este: ca in urm'a primirei demisiunii ambelor cabinete dualistice, corón'a momentanu este lipsita de consiliarii sei parlamentari si ca confusiunea politica a ajunsu la culme. Astadi nu se mai vorbesce despre o reconstructiune a cabinetului austriacu, ci despre o schimbare radicala, nu numai a persóneloru, ci cu privire la impacarea initiata cu cehii si a intregului sistem. Pana la deslegarea definitiva crizei ministeriale din Vien'a se ascépta denumirea a unui cabinetu de transitiune compusu din functionarii inalti si statului. Majestatea Sa a chematu la sine ad audiendum verbum nu numai pe cei mai insemnati barbati politici si de statu ai Ungariei, fara distinctiune de partidu, ci si pe aceia ai Austriei, fara ca pana acuma se fi insarcinatu pe vre unii din ei cu formarea nouelor cabinete, pentru care in situatiunea actuala nu se prea inbuldiescu candidatii, cari se fia aplicati a lua respunderea fatia cu parlamentele, a peccatorulu si gresieliloru comise de catra cabinetele demissionate. Este probabilu, ca cris'a actuala ministeriala va avea o durata lunga, ceea ce se póte constata si din inpregiurarea aceea, ca atatu terminulu pentru convocarea delegatiuniloru, catu si acela alu parlamenteloru este inca neficsatu. Ba se vorbesce, chiaru despre o amanare séu sistare a loru pe terminu nedecisu. Este unu adevératu chaosu politicu, acarui obscuritate este atatu de mare incatu ori-ce orientare este imposibila, pana ce nu se voru mai risipi negurele, care planédia pe orizontulu politicu alu monarchiei. Unu lucru numai, pe care-lu presimtu instinctivu tóte popórale din monarchi'a austro-ungara este: ca in fine au sositu momentulu doritu alu unei schimbari radicale, atatu pe terenulu politice externe cátu si pe acela alu politice interne. Acestu sentimentu se manifesta in modulu celu mai competente, prin insusi cuvintele pe care augustulu nostru Imperatu le au exprimat cu unu tonu de impacientia si iritatiune in ultimulu mare consiliu comunu de ministrii din Vien'a, dicendu ministrului presiedinte alu Ungariei: „Dragulu meu Tisza, asia nu mai merge!“ Acésta este o scire fórté inbucuratóre pentru tóte popórale monarchiei acesteia, care le anuntia unu viitoru mai seninu, mai justu si mai liberu pentru viati'a si desvoltarea loru politica si individuala, decatu cum a fostu tristulu si durerosulu trecutulu dela 1866 si pana in dilele acesteia. Caus'a popóraloru umilite si desmostenite au facutu unu mare si inportantu pasu spre bine, déca in fine se convinse si corón'a, ca sistemulu dualisticu a slabitu monarchi'a si o au adusu aprópe de a cadea in abizulu ruinei totale si alu bancrotului finantiaru. Acele cuvinte ale Majestatii Sale augustului nostru Imperatu sunt critic'a cea mai competentă a dualismului. Se speramu ca ele voru fi si necrologulu lui. Acésta convingere a corónai vine cam tardiu, dara eata in fine ca ea totusi se manifesta in modu destulu de elocinte.

Se speramu, ca nu va dura multu si monarchi'a intinerita isi va recastiga in curendu sanetatea sa adencu sdruncinata, dupa ce va trece prin cris'a dualismului, care inlocuitu fiindu cu unu sistem federalisticu pe bas'a egalei indreptatiri a nationalitatiloru le va reda din nou libertatea cugetarii si a consciintei nationale, cari li sau inabusitu in decursu de aprópe 12 ani.

Fia ca se sosósca in curendu diu'a atátu de multu dorita pentru noi si pentru natiunile conlocuitoare, care au avutu aceési sórté trista ca si noi, se ne potemu redica inpreuna ochii scaldati in lacrimi de bucurie la tronulu augustului si adoratului nostru Imperatu, ca se ii multiamimu pentru revindecarea legitimeloru nóstre drepturi nationale, care ne au fostu rapite si escamotate de cátra contrarii nóstri de mórté. Ah, ce di mare, ce di serbatorita, plina de bucuria si entusiasmu n'ar fi aceea in care natiunea romana misicata de recunoscintia profunda pentru recastigarea drepturilor si autonomi'a sa ar potea si i ar fi permis a striga érasu cu o singura voce romanésca: „Se traiesca prea bunulu si gratiosulu nostru Imperatu Franciscu Iosifu I, care si-au adusu aminte si de brava si pururea leala natiune romanésca, redandui li-

bertatea sa nationala, de care a fostu lipsita atáta tempu pe nedreptu!“ Bucuri'a si recunoscintia unui sclavu de galeere caruia i se da libertatea si revede érasu pentru prim'a óra stralucitórele radie ale sórelui nu póte fi mai mare, decatu cum ar fi atuncea bucuri'a si recunoscintia natiunei romane. Noi credemu si speramu, ca va veni si pentru noi acea mare di, in care érasu ne va fi permis a ne simti si a trai ca romani egali indreptatiti cu nationalitatile conlocuitoare.

Mai sta inca in picioare si la parere neclintita o colóna puternica a dualismului si acésta este comitele Andrassy, actualulu ministru de externe. Dara déca nu ne insielamu apoi aceea colóna se asémána multu cu aceea despre care poetulu germanu Uhland au cantatu in renumita sa balada „Des Sängers Fluch“ asia:

„Nur noch eine Säule zeigt von verschwundener
Pracht,
„Auch diese schon geborsten, kann stürzen
über Nacht.“

Societatea academica romana.

Sessiunea anului 1878.

Siedinti'a dela 24 Augustu.

(Urmare.)

XIV. Principis Demetrii Cantemiri, variae schedae et excerptae autographo descriptae, 54 foi in 4, sub No. 60, manuscriptu reunitu cu alte manuscripte si foi imprimate, intr'unu volumu ce pórtu titlu: Collectanea orientalia. — Dela fóia 1—7 este: Viétiá lui Dimitrie Cantemiru, si indicatiunea scrieriloru sale; la fóia 7 recto: diplom'a lui Cantemiru de membru alu academiei berlinese; dela fóia 7 verso pana la fóia 15: „E Demetrii Cantemiri principis Moldaviae schedis autographis; éra dela fóia 15—54: „Regiones, quae ab Baku circa litus Caspium usque ad Czircassos extenduntur.“¹⁾ Le-amu copiatu.

XV. „Istoria Kantakuzinih i Brankevanov“ istori'a Kantacuziniloru si Brancoveniloru traducerea rusa a manuscriptului romanescu inca neafatu: Istori'a celoru doua case Brancoveanu si Cantacuzino, unu manuscriptu esistente in archiva ministerului de externe din Petersburgu, sectiunea I, cartea No. 14, pag. 31 seq., si care s'a publicatu sub titlu:

„Divniia revolutii pravdenago bojia otmsceniia na familii Cantacuzinih v' Valachii Slavnihi Brancovanovu, in jurnali podennaia zapiska Petra Velicogo, ciasti vtoraea, pag. 291—313, Petersburgu 1772.

XVI. „Planu Constantinopolia ili Tiariagrada, ije prejde naritiasiesia Vizantiia, drevle je Vygos, zavoevan Muhamedom vtorimu lieta gospodnia 1453, miesiétia maia 29, narisovannii Kuiazem Dimitriem Kantemirom, St. Petersburgu;“ adica romanésce:

Planulu Constantinopolului séu Tiarigradului, care inainte se chiea Byzantia, éra in vechime Vygos; a fostu luat cu resboiu de Mahometu II la anulu domnului 1453, lun'a lui Maiu 29; — ridicatu de principele Dimitrie Cantemir, si gravatu in arama de Alexie Zubow, se pastra pana mai deunadi in colectiunea gravurilor Ermitagiului imperatescu din Petersburgu.²⁾

Asta-di este depusu in bibliotec'a statului-majoru din Petersburgu inpreuna cu plac'a originala alui Zubow.

Pentru copiare a avutu amabilitate D. academicu Kunik a ingrijii si a insarcina o persóna competente: — éra pentru manuscriptele historia increm. atque decrement., si vita Constantini Cantemiri, am luat intielegere cu biroulu academiei imperiale de sciintie ca sa le trimita aci in Bucuresti, spre copiare, in urma unei cereri, ce Societatea Academica o póte face directu disei academii.

Acestea fiindu tóte manuscriptele cantemiriane aflate in Russi'a se citezu pe cele ce mai remanu inca pana acum nedescoperite, séu cari au peritu:

1. Monarchiarum physica examinatio, pe care din eróre o scotesce mitropolitulu Eugenie ca ar fi in bibliotheca academiei de sciintie din Petersburgu.³⁾

2. Textulu romanescu alu scrierei: Istoria celoru doue case Brancoveanu si Canta cuzinu.⁴⁾

3. Moldaviae nobilitatis genealogia, despre care Cantemir vorbesce la finea Pridosloviei cronicului Romano-Moldovlahiloru, pag. LII: „precum si in cartea genealogiei a nemuriloru boerimii moldovenesci (pre carea cu limb'a latinésca amu scris-o) pre largu amu aratatu.“

4. De statu politico aulae Othomanicae:⁵⁾ séu dupa altii: „Istori'a Mahomedaniloru din vremea mininosului proorocu Mahometu pana la primulu Imperatu alu Turciei.“ Acésta scriere latinésca, inceputa la Constantinopole si terminata la St Petersburgu in anulu 1716,

¹⁾ Despre ultimulu studiu vorbesce Bayer, De muro Caucaseo, in opscula ad historiam antiquam, Halae 1770 pag. 94—125; si mai pre largu Fraehn Ch. M. Die Inschriften von Derbent 1827, pag. 205—229, I Abtheil. Beilagen in Eduart Eichwald, Reise auf dem Kaspischen Meere und in den Kaukasus, II Band, Berlin 1838. si Fraehn in St. Petersburg Zeitung, 1828 No. 20—23.

²⁾ Pekarskii, op. cit. I pag. 252.

³⁾ Slovarii russkikh svietskikh pisatelei, socin Mitropolitu Evgheniia tom I, Moscva 1845, p. 264.

⁴⁾ Esista si o traducere gréca moderna tiparita.

⁵⁾ Not'a biografica in manuscriptulu Collectanea Orientalia citatu mai susu.

a peritu in marea Caspica cu prilejul espeditiunii dela Derbentu in anulu 1722.⁶⁾

5. Totu atunci a peritu si unu Catechismu compusu de Cantemir in limba persana, si din care se tiparise deja prima colá si se tramisese Sf. Sinodu din Petersburgu, spre aprobare.⁷⁾

6. Cartea cantariloru dupa music'a turcésca. Din operile sale tiparite in limb'a romanésca, inca de pe tempulu candu elu traia, se citeza:

1. Divanulu séu galcóva Intieptului cu lumea, séu judetiulu sufletului cu trupulu, in Iasi 1698, scrisu de Cantemir candu abia avea versta de 17 ani.⁸⁾ S'a reproducu si de invetiatu d. Hasdeu in Archiv'a istorica a Romaniei, t. II, p. 82—170.

2. Introducere in musica turcésca, totu in romanésce. Mitropolitulu Eugenie⁹⁾ dice ca s'ar fi tiparitu in Moldov'a. Noi nu cunoásemu vre-unu esemplaru.

(Va urma.)

Corespondentie particulare ale „Observatoriului“.

Alb'a-Iuli'a, in Septembrie 1878. De erá subscrisu la cód'a corespondentiei din Nr. 104 a „Telegrafulu Romanu“ vre unu cutare domnu dintre eroii dilei nóstre de alegere, „Keményescu“ séu „Lukacsescu“, tare probabilu, ca nu mai esia nici o reflectare din condeiulu meu, inse vechiulu nostru pseudonymu „Alb-Iulianulu“ imi iau voia a-i respunde cate ceva.

E cam greu a dá respunsu candu nu intielegi pe intrebatoriu. Si dieu eu nu cam intielegu pe d-lu „A.-Julianulu“ din „Telegrafulu Romanu.“

Candu cetesci primele sire din corespondinti'a d-lui „A.-Julianulu“ se júri, ca densulu are de gandu a deminti uritu pe „Tudoru“ din „Observatoriulu“ si a convinge despre contrariulu pe cetitorii „Observatoriului“, candu colo d-nialui tace ca pescele si in intréga corespondintia nici cu o singura litera nu combate, nu demintiesce, chiaru nimicu din istoriculu lui Tudoru.

Cu tóte acestea d-lu „A.-Julianulu“ dá din mani si din picioare, cauta cu lampasiulu dupa mediulóce de aperare si vrea cu totu precíulu se apere pe cei din „Observatoriulu.“

Densulu incepe dicandu, ca ori cine va ceti corespondintiele d-lui Tudoru din „Observatoriulu“ ar trebui se vina la convingerea, ca mai toti (?) romanii Alb'a-Iulieni sunt miserabili, ticalosi si tradatori.

Vedi d-le „A.-Julianule“, d-ta esti cu multu mai reu decatu Tudoru. Tudoru au insiratu numai fapte si au lasatu pe cetitorii „Observatoriului“ se-si faca convingerea dupa placu, dara d-ta — ca unulu ce dóra sci si mai multe si cunosci si mai bine decatu Tudoru pe Alb'a-Iulieni — vini si inveti pe cetitorii „Observatoriului“ se vina la acésta convingere a d-tale atatu de trista: séu dóra cu ce altu sensu ai scrisu d-ta aceste sire, candu nu vrei se demintiesci nici catu negru sub unghie din faptele insirate de Tudoru in „Observatoriulu“, ba candu insusi ne spui curatu indata dupa aceste sire, ca nu vrei se aperi procedur'a romaniloru Alb'a-Iulieni cu ocaziunea alegeriloru? ba candu insusi o stigmatisedi de incorecta si dici a o fi apostrofatu cá atare destulu de tare?

Dara cu tóte acestea d-ta, pana ce mai scrisesi cateva sire, ti-ai uitatu cá pamentulu de promisiunea, ce ni-o facusi, ca adeca nu vrei se aperi, si colo mai la vale d-ta vrei, de vrutu cum-i data se aperi procedur'a alegatoriloru Alb'a-Iulieni.

Si din ce sta aperarea d-tale? Din aceea, ca staru-esci a fabricá din unii „Keményesci“, séu „Lukácsesci“ de ai nostrii „activisti de convingiune“; — de „convictiune“!? — audi minune!? Nu cunoásemu pe aici astfelu de póme, — póte ai vrutu se dici de „convictu.“

Ne multiamimu frumosu de astfelu de „activisi“, pe cari i convinge Kemény si Lukács si ori-ce alta numai nu judecata si anim'a romanésca.

Ne spune d-lu „A.-Julianulu“, cá densulu au apostrofatu destulu de tare „tienuta“ incorecta a romaniloru Alb'a-Iulieni cu ocaziunea miscariloru electorale in una din corespondintiele-i precedente, — dara — asia-i d-le „A.-Julianule? — cu mai multa „tactica“ decatu Tudoru.

Da, d-lu „A.-Julianulu“ a apostrofatu „tienut'a“ netienuta cu atata „tactica“, incatu totu numai de „tactica“ si éra „tactica“ nu poturamu aflá nici o „miscicare“ in aceea corespondintia a d-sale despre „miscarile“ electorale, — de si acele „miscarile“ si astadi ne canta prin urechi.

Nu-i place d-lui „A.-Julianulu“ medicina lui Tudoru. — Póte ca la multi nu le va fi fostu pe gustu, dara de gustibus non est disputandum.

Nu-i place, cá Tudoru au numitu cu numele, au aretatu cu degetulu. — Dieu nici lui Tudoru nu i-au placutu de locu.

Pretinde mai multa „tactica.“

Mai bine faceai d-le „A.-Julianule“ déca nu te mai inverteai cu atata tactica in jurulu tacticei d-tale, déca nu te mai incurcai cu doctorii si popii din esemple nepotrivite, ce-mi aduci, si déca spuneai mai scurtu si curatu, cá Tudoru nu trebuia se spuna tóte chiaru asia cum au fostu, nu trebuia se spuna adevérulu directe, trebuia se mai strimbe cate ceva, se mai astupe din peccate, se mai spoiésca si infrumsetiedie lucrurile, cum face totdeuna d-lu „A.-Julianulu“ in corespondintiele sale si apoi, chiaru de „nume“, trebuia se se ferésca ca de focu, cá se nu supere ómenii.

Acésta este „tactica“, la care voiesci d-ta se me

⁶⁾ Mitrop. Eugenie, op. cit. p. 265; D. Bantisiu Kamenskii Slovarii dostopamiatnih liudei Russkoi Zemli, partea III, Moscva 1833, pag. 34—24, op. cit. p. 314. — Nic. Bantis Kamenskii, op. cit. — Not'a din Collectanea-Orientalia susu citata.

⁷⁾ Not'a dela 1725 in manuscriptulu citatu: Collectanea Orientalia.

⁸⁾ Not'a citata in manuscriptulu Collectanea-Orientalia.

⁹⁾ Op. cit. p. 264.

inveti sub gravulu cuventu de a vindecá ranele nationale.

Dara te asigurú d-le „A.-Julianule,” tactica d-tale chiaru nu contribue cu nimicu la vindecarea cunoscutelor rane ale natiunei. Prima medicina a acestoru rane este cultur'a animei si a spiritului si primii medici: parentii si scoalele. Si se me credi d-ta, cá unde lipsece educatiunea si cu deosebire educatiunea animei, unde „bynulu,” „adeverulu” si „frumosulu” numai au intrare numai sunt susceptivere, acolo amu gatát'o cu orice medicina, ca se tacu de tactic'a d-tale. Mèrulu stricatu la sèmbure remane totu stricatu. — Èra unde nu lipsece acestu germinu alu sanetatei nationale si ran'a dóra e numai superficiala, acolo nu trebuie se ne tememu cá dóra medicina lui Tudoru ar impinge acésta rana pana la sèmbure, cá-ci merulu nesticatu la sèmbure remane totu nesticatu, din contra se fimu siguri cá aci chiaru medicin'a lui Tudoru este cea nimerita si nici decum tactica d-tale, care n'are alta putere decatu a gangrena si mai multu acésta rana care s'ar potea vindeca si cicatriza.

Si apoi, d-le „A.-Julianule,” avemu se fimu si sinceri facia cu natiunea, se-i spunemu adeverulu asia cum este, cá-ci trebuie se-si cunósca bine poterile.

Dara abstragându dela acestea, spunemi d-le „A.-Julianule,” déca ai face d-ta unu scandalu in mediulocu piatiei din Alb'a-Iul'i'a in faci'a unui publicu numerosu, cum ai poté d-ta pretinde, ca publiculu acela se te tiena in secretu*, se nu se vorbésca nimicu de d-ta. Nu e ridiculu a acceptá asia ceva?

Ei bine d-le „A.-Julianule” eu nu am taiatu intréga mana din esemplulu d-tale, ci numai bub'a si aveá sensu esemplulu d-tale numai atunci, déca imi aretai cu catu am taiatu mai multu bub'a.

Apoi, pecatele comise facia cu natiunea, nu potú fi asemenate cu pecatele secrete descoperite popei. Acelea sunt de natura cu totul privata si au se remana secrete. Dara pecatele aretate de Tudoru in „Observatoriulu” sunt publice, comise in faci'a lumii, care nu poteau remanè „secrete” nici déca tacea Tudoru, sunt pecate din cari nu e iertatu se omitemu nimicu, nici se le falsificamu, ci din contra se ni le insemnamu bine ca se nu le uitamu, cá-ci sunt pecate, care atingu adencu interesele si sórtea comuna, sunt de valóre istorica.

Saracia mediuloceloru de aperature ni-o arata d-lu „A.-Julianulu” mai evidentu prin desperatiunea, cu care se incaera de persón'a lui „Tudoru,” pe care, cum se vede, nici nu o cunósce.

Dá, d-le „A.-Julianule” de siguru Tudoru celu mutu si cu manile in sinu se póte tienne totdeuna de nationalistu mai bunu, decatu „activisti” d-tale cari strigau din „convictiune” se traiesca sugrumatorii nostri!

Dara Tudoru si altii nu au fostu de locu muti si mi pare bine d-le „A.-Julianule” ca mi dai ocaziune a adressá aci cateva cuvinte clarificátore si la stimata nota a Redactiunei din cód'a corespondintiei mele din „Observatoriulu.”

Am disu in aceea corespondintia, cá pre candu adunarea din Sibiu accepta passivitatea, cortesii nostri isi incepusera deja manoper'a — si inca cu o diligintia extraordinara, — deci tempulu pentru delaturarea reului din radecina, la noi cu atatu era mai intardiatu. Cu tóte acestea gur'a passivistiloru nostri n'au fostu nici de cum muta si de ar fi fostu ascultata multe se mai poté indreptá. Dara glasulu loru au sunatu in pusthia cá-ci angagiati candidatoru déjà convinsi prin „convictie” nu voiau se mai primésca alte convingeri, ba incu-giurau ori-ce intelnire cu passivistii, se feréu de ei chiaru si pe strade. Si-apoi am amintitu in aceési corespondintia, ca persóna ce a fostu provocata din mai multe parti, au tamendatu lucrulu si in ultimile momente au aflatu de intardiata intielegerea. Ce mai erá de facutu, cá-ci óra sunase?

Dara se me intorcú era la d-lu „A.-Julianulu.”

Chiaru prin aceea, ca ne spune intr'unu locu — póte totu cá mediulocu de áperare, — cumcá d-lu Tudoru mai devine insusi ridiculu, chiaru dicu, prin acésta devine d-lu „A.-Julianulu” ridiculu, — cá-ci Tudoru nu se ocupa cu sufețele crestinesci din Alb'a-Iul'i'a. Au dóra pentru spovada din „Observatoriulu” vrei se me faci popa, d-le „A.-Julianule”?

Tudoru.

Orastia, inceputulu lui Octobre, 1878. Dati-mi voia, d-le redactore, a supune criticei obiective si ne-partiale a onor. publicu cetitoru, purtarea si faptele unui protopopu-modelu din orasiulu acesta. Ceru scusele mele, déca terminii pe cari ii voiu intrebuintia in espunerea mea nu voru fi tocmai academici, dara precum se va vedea mai la vale, faptulu este atatu de marsiavu si revoltatoru incatu a remanea neimpressionatu ar insemna a fi lipsitu cu totul de ori ce temperamentu sanetosu. Istori'a este urmatórea:

In dilele acestea muri aici unu crestinu, care apartienea clasei inteligente a societatiei din locu. Acelu crestinu de confessiune gr. cath. pe candu era inca in viatia traia in relatiuni nici de cum amicabile cu demnulu protopopu gr. cath. din locu Justinu Moldovanu. Este indiferentu a cunósce motivele acelu relatiuni curatu personale, care se reducu la purtarea ostila si intriganta a numitulu protopopu, atatu facia cu repositulu, catu si fatia cu famili'a sa. Ajunge a sci, ca repositulu lasa cu limba de mórte, ca se fia ingropatu in cimiteriulu gr. or. de aici, cu asistenti'a pretiloru confessiunei sale, dara cu eschidere neconditionata a protopopulu seu, care iau amaritu sufletulu si anima pana candu a fostu in viétia. Positiunea intristatei familie era fórt delicata si deficiá, fatia cu situatiunea in care fostu adusa prin vointi'a ultima a iubitulu loru defunctu. Densa se adresa la prea onor. d. George Popoviciu, protopopulu gr. or. din locu care cu ocaziunea cuminecarii murindulu aflase si vointi'a lui ultima. Domni'a sa declara cu tóta condes-

centintia si amabilitatea ce-lu carecterizédia, ca din partea sa realisarea acelei vointie, pe care famili'a repositulu si-o tinea de santa datorie a o respecta, nu va intempina nici o dificultate. Pana aci lucrurile mersera bine. Dara ce se vedi, acestu arangementu displacu gratiosulu protopopu I. Moldovanu care de si pe facia isi dete consimtiementulu, inscena urmatoriulu scandalu, care nu ne indoimu ca ii va mai adaoge o frundia de urzica in cunun'a sa de lauri vestejiti si opariti, pe cari deja si iau culesu in scurtulu tempu de candu se afla aicea in calitate de protopopu. Acestu parvenitu obscuru si nulitate rescracita, care déca se resfatia astadi ca unu micu pasia pe tronulu seu de protopopu, are a o multimi nu talenteloru, meriteloru séu calitatiloru sale apostolice si nici sufragiulu poporeniloru sei, ci puru si simplu órbei intemplari, care facu ca parintele seu se ocupe o positiune de influentia in capitolulu din Lugosiu si asia se ajunga a fi favoritulu desmierdatu alu sórtei. — avu tristulu curagiu si frivolu impertinentia a insulta in modulu celu mai necrutatoru una din cele mai oneste familie din locu si a ii mai adaoge la profunda ei jale pentru celu pierdutu si veninulu amaraciunei prin perfida si miserabila sa purtare!

Dupa ce famili'a repositulu invita pe d. protopopu titularu din Cugiru rever. sa parintele Bercianu ca se functionede la inmormentare in loculu eroului nostru, cu asistenti'a preotulu gr. cath. din Turdasu, dupa ce numitulu protopopu promise de repetiteori ca va veni de siguru, ba facu si slujba priveghiatulu in casa defunctulu, a doua di tramisera vorba atatu d-lui catu si preotulu din Turdasu, ca nu potú veni la inmormentare sub preteste cu totul nefundate. Acésta era efectulu intrigei tiesute a domnulu protopopu I. Moldovanu. Adeveratulu motivu alu refusulu preotiloru invitati, era, ca protopopulu favoritu le amenintiasa cu mani'a superióra, de care densulu se pare ca dispune in modu discretionaru. In urm'a acestei purtari brutale ce era de facutu? Sirmanulu, betranulu si machitulu tata alu repositulu si intréga familia era adusa in positiune de a tinea mortulu in casa neingropatu, pentru ca avuse nefericirea a cadea in disgrati'a „rosiului papa” in miniatura din Orastia. In fine dupa multe sbuciumari, dupa multe alergaturi si umilire acelu satrapu cu brú rosiu, se indupleca a-si pune conditiunile sale si adeca: 1-o ca mai n'taiu de tóte se i se platésca tacs'a inmormentarei cu 3. fl. v. a.*) ca si candu ar fi functionatu; 2-o preotii cari voru functiona la inmormentare se mérga mai antaiu la densulu se ii se inchine si se-lu róge, ca se le permita a inmormenta pe unu crestinu romanu, care nici mortu nu scapá de persecutiunea iesuitica a inamiculu seu neinpacatu. Numai dupa implinirea acestoru conditiuni de capitulare mortificátore a fostu posibilu a se asiedia remasitiel mortulu la repausulu eternu.

Acésta a fostu purtarea eroiculu protopopu I. Moldovanu din Orastia. Densulu a triumfat. Dara cu ce pretiu? acésta o lasamu la apretiare onor. publicu si a superioriloru sei.

Este gretiosu a se ocupa cineva cu astfelu de fapte scorbóse, rusinóse si compromitiátore in fati'a lumii culte si civilizate. Dara credu, ca a sositu tempulu si pentru noi, ca se nu mai suferimu cu proverbiala nóstra rabadare romanésca, abuzurile, arbitrarietatile si ticalosiele unoru individi nedemni de chiemarea loru apostolica, prin care poporul se demoralizédia si pierde si ultimulu respectu pe care l'au mai conservatu pentru biserica si ministrii ei. Este tempulu supremu, ca astfelu de individe, cari compromitu intregulu corpu caruia apartienu precum este ei eroulu nostru din Orastia, se fia disciplinate, pentru ca adi, maine se nu ne tredi-mu ca si poporul romanu va dori si va cere introducerea casatoriei civile si aceea a neconfesionalitatiei precum este ea introdusa mai in tóte statele din Europ'a civilizata. Care va fi atuncea partea castigátore si care cea pierdiátore, acésta credemu ca nu mai este de lipsa a o spune aceluora, cari intielegu spiritulu tempulu si alu secolulu presentu pe care marele Victoru Hugo lau numitu „secolulu omulu.”

Unu martoru.

Sciri diverse.

— (Advocatu nou) Dlu Dr. Nicolau Olariu a depusu miercuri in 9 l. crt. cu resultatu fórtu bunu censur'a advocatuala in Tergulu-Muresiului. Felicitámu pe junele advocatu in nou'a-i cariera si i-dorimu succesu stralucitu.

— (Serbare). In 2/14 l. c. in capital'a Romaniei se va serba intrarea si defilarea armatei invingétore. Intre alte preparative se voru construi si doue arcuiri triumfale, ce voru costa 15.000 franci.

(Unde zacu ranitii romani). Amu impartasitu si urmanu a impartasi list'a ranitiloru si mortiloru romani, care a fostu bine primita de cetitorii nostri si alte foi. De asta-data deschidemu o rubrica nóua, in care vomu insemná, ca unde zacu vitejii nostri raniti. In spitalulu de reserva din Marburg se afla urmatorii: dela regimentulu Alexis Nr. 39, infanteristulu George Caba, dela regimentulu Cesareviciu, infanteristulu Petru Baiera greu ranitu, infanteristii Petru Tóderu, Vichentie Lascu si Traila Macicovescu usioru raniti.

(Mortii si ranitii romani). (Continuare). La Gracianica in 13 Augustu, din regimentulu Cesareviciu Nr. 61, infanteristulu Pavelu Vuinu séu Coplitu a muritu. La Doboju in 4 Sept., din regimentulu Scudier Nr. 29, infanteristii Ioanu Butuzanu, Iosifu Vadjulu, Alexa Isacovicu, morti, caporalulu Martinu Nedelcu rani-

*) S'a mai auditu si din alte parti despre preotii, cari nu voiau a-si pune patrafirulu dupa gítu pana ce nu li se puse in mana tacs'a inmormentarei. Corectorulu.

tu, gefreiterulu Maximu Vladulu ranitu, infanteristii Ionu Munteanu, L. Gruiciu, S. Ardeleanu, Pavelu Laziciu, Mita Rotaru, Petru Zuzu, Pavelu Gruiciu, Stef. Gruiciu, raniti; din regimentulu Czareviciu Nr. 61 fúhrerulu Cimponieru ranitu. „Siedietórea.”

— (Dela Zaiu) ni se scriu urmatórele: Domniloru si Fratiloru! In anulu trecut, cu ocaziunea resbelulu ruso-romano-turcu din tóte unghiurile patriei au incursu ajutóre pentru raniti soldati romani si turci. Acum, candu fiii patriei, fratii nostri se lupta in strainatate, versandu-si sangele, fiacare patriotu, fara deosebire de nationalitate, este datoru dupa potintia, a intinde ajutoriulu necesaru.

Asiadara se arátamu iubire catra patrie si catra fratii nostri, pentru raniti, veduve si prunci orfani, — dupa potintia, se ne implinimu datorii prin ajutóre benevole — ca lips'a este mare.

Ofrandele date voru fi publicate in foile „Observatoriulu” si „Hunijad.”

Cu patriotica salutare.

Zaiu, 1878 Septembre 19.

Petru Fogarasu m. p.

Au contribuitu: Petru Fogarasu, notaru cerc. in Zaiu 5 fl. 10 cr. Spier Iosef, arendatoru in Zaiu 3 fl. Herscovics Ignaz, negotietoriu in Zaiu 1 fl. 60 cr. Madoso Zenavie, jude com. in Almas-Selisce 1 fl. Iosifu Popescu, invetiatoru in Cerbia 1 fl. Dehelyanu Pascu, jude comun. in Brasieu 1 fl. Filipu Ivanu, jude comun. in Cerbia 1 fl. Milanu Beliciu, negotiatoru in Lipov'a 1 fl. George Ternavean, proprietaru in Reghinulu sas. 1 fl. Societatea negotietoriei de plute, in Reghinulu sas. 5 fl. Israel Schwarz, negotietoriu in Reghinulu sas. 2 fl. Alesandru Peter, magistru postale in Zam 1 fl. M. Adam, ospetaru in Zaiu 1 fl. N. N. 1 fl. Iosef Gross, negotietoriu in Lipov'a 1 fl. Gabrian Iosifu, jud. com. in Zam 50 cr. Petrucu Gligori, proprietaru in Zaiu 40 cr. Ruja Gligoru, economu in Zaiu 20 cr. Ionasiu Gligoru, economu in Zaiu 20 cr. Vese Ioanu, economu in Zaiu 20 cr. Ruja George, economu in Zaiu 20 cr. Kohn Ignaz, negotiatoru in Zaiu 20 cr. Vichentie Ursu, birtasiu in Zaiu 20 cr. Filipu Kohn, birtasiu in Zaiu 50 cr. Dr. Lekisch, proprietaru mare in Viena 2 fl. Moricz Kohn, butaru in Zam 50 cr. Moiseviciu Anna negotietorséa in Zam 20 cr.

In urm'a ordinulu oficiulu pretoriale alu cerculu M. Ilia de dto 13 Septembre Nr. 3432 au incursu dela comunele: Almasielu 5 fl. Brasieu 5 fl. Cerbi'a 5 fl. Micanesd 5 fl. Poganesd 4 fl. Zam 8 fl. Sum'a totala 64 fl. v. a.

Zaiu, 1878, Septembre 28.

P. Fogarasu m. p.,
notaru.

Post'a redactiunei.

— Ne rogamu de p. t. domni abonatii ai nostri, ca se ne tramita abonamentele francate, éra nu ne-francate precum primiramu unulu dela Kiss-Jenö pentru care am platitu porto 22 cr. v. a. Este usu adoptatú in tóta lumea, ca ori ce s'aru tramite unei redactiuni prin posta se se tramita-franco.

— Nicolae Grozescu parochu gr. or. in ??? Bine-voiti a ne tramite adres'a d-vóstra, notandu si post'a ultima, pentru ca nu scimu unde se ve tramitemu fói'a, nefindu acésta insemnata pe cart'a de corespondentia.

Cu 1/13 Octobre se va incepe unu nou abonamentu la „Observatoriulu” pe triluniulu Octobre—Decembre. Conditiunile de abonamentu se potú vedea in fruntea diariulu.

Totodata facemu cunoscutu, ca dela 1 Octobre a. c. redactiunea s'a mutatú in „**Piat'i'a mica, Nr. 27. in etagiulu primu, in drépta scarei.**”

Redactiunea.

Carti mai noua.

Ai carte, ai parte. Roman umoristic de Theohar Alexi bros. —70	
Amórea amicabile séu detorintiele amiciloru intre sine de Dr. Alois Gruber, tradusa si prevodiuta cu registru alfabeticu de cuvinte mai nóua si explicatiunea loru de P. N. Simtionu	—25
La Plevna! . . . Drama in 1 actu (in versuri) Steoa Romaniei — Crucea Bojia de G. Sion, membru Societátií academice romane in Bucuresci	1.—
Ostájii nostri de Vasile Alecsandri	—25
Osténul român. Culecziune de cántece ale resbelulu romano-turcu 1877—78	—25

Scolastice.

Chemia anorganicá. Lucratá pe basa teoriilor mai nóue si intogmitá pentru scoalele medie de Iulian Filipescu, professor la scoalele centrale rom. gr. ort. din Brasov. Cu figuri in text	bros. 1.20
Istori'a Ungariei pentru scoalele poporali. Aprobata de comisiunea scolastice archi-diecesana in Blasiu	legatu —20
Introductiunea Santei Scripturi cá cunoscentia previa la studiulu S. Religiuni in gimnastele superioare gr. catolice de Dr. Alesandru Gram'a, profes. S. Teologia in Blasiu	bros. —20
Principiele morali séu Etice ale Religiunei crestine pentru Gimn. superioare gr. cat. de Dr. Alesandru Gram'a, professoru de S. Teologia in Blasiu	—70

Calindare pe anulu 1879.

Amicul poporulu. Cálindar pe anulu comun 1879. Compus de Visarion Roman. Anul XIX.	—5
Calendariu pe anulu comun dela Christos 1879. Anul XXVIII. Din tipogr. archidiec. in Sibiu.	—3
Calendariu pe anulu de obste 1879. Cu cirile. (Anulu LXXXVII.) Editur'a lui Georgiu de Closiu	—2

se afla de vendiare

la **W. Krafft in Sibiu.**

Tipariulu lui **W. Krafft** in Sibiu.